

Центральноукраїнський національний технічний університет

Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Проректор з науково-
педагогічної роботи
Андрій КИРИЧЕНКО
08 2025 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА І РИЗИКИ

(назва навчальної дисципліни)

спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

(шифр і назва спеціальності)

освітня програма Фінанси, банківська справа та страхування

(назва спеціалізації)

Факультет економічний

(назва факультету)

2025-2026 навчальний рік

Розробник: Іщенко Ніна Андріївна, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, кандидат економічних наук, доцент
(вказати авторів, їхні посади, наукові ступені та вчені звання)

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Протокол від «28» серпня 2025 року № 1

Завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування

(підпис) Володимир СИБІРЦЕВ
(прізвище та ініціали)

Декан факультету економічний

(підпис) Наталія ШАЛІМОВА
(прізвище та ініціали)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів - 4	Галузь знань 07 Управління та адміністрування	Обов’язкова	
Загальна кількість годин – 120	Спеціальність: 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»	Рік підготовки:	
		4-й	4-й
		Семестр	
	Освітньо-професійна програма: «Фінанси, банківська справа та страхування»	8-й	8-й
		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3 самостійної роботи студента – 5,6	Освітній рівень: бакалавр	28 год.	4 год.
		Практичні, семінарські	
		14 год.	2 год.
		Лабораторні	
		-	-
		Самостійна робота	
		78 год.	114 год.
		Вид контролю	
залік			

Мова навчання: українська

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою вивчення навчальної дисципліни «Фінансова безпека і ризики» є отримання здобувачами базових знань та набуття практичних навичок з питань забезпечення фінансової безпеки та оцінки фінансових ризиків.

Основними завданнями навчальної дисципліни є:

- ознайомлення з теоретичними та організаційними основами фінансової безпеки держави та її складовими;
- ознайомлення із концептуальними засадами регулювання фінансової безпеки держави;
- опанування методології оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства;
- освоєння механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства;
- оволодіння основними аспектами управління фінансовою безпекою підприємства;
- розгляд фінансового ризику як економічної категорії;
- ознайомлення з видами фінансових ризиків суб'єктів господарювання;
- опанування методів оцінки та нейтралізації фінансових ризиків;
- вміння застосовувати принципи і методи управління фінансовими ризиками, а також знати сучасну практику управління фінансовими ризиками.

Передумови для вивчення дисципліни (структурно-логічна схема підготовки фахівця): враховуючи послідовність накопичення знань та інформації, дисципліна вивчається після викладання наступних дисциплін: економіка підприємства, фінанси, фінанси підприємств, фінансовий потенціал організації виробництва.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен отримати:

Інтегральну компетентність

ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми в ході професійної діяльності у галузі фінансів, банківської справи та страхування або у процесі навчання, що передбачає застосування окремих методів і положень фінансової науки та характеризується невизначеністю умов і необхідністю врахування комплексу вимог здійснення професійної та навчальної діяльності.

Загальні компетентності

- ЗК01. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
- ЗК02. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК07. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК08. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

Спеціальні компетентності

СК01. Здатність досліджувати тенденції розвитку економіки за допомогою інструментарію макро- та мікроекономічного аналізу, оцінювати сучасні економічні явища.

СК04. Здатність застосовувати економіко-математичні методи та моделі для вирішення фінансових задач.

СК07. Здатність складати та аналізувати фінансову звітність.

СК13. Здатність проводити оцінку ризиків у сфері фінансів, банківської справи і страхування та обґрунтовувати рішення стосовно корегування наслідків їх впливу та мінімізації фінансових втрат.

Програмні результати навчання

ПР06. Застосовувати відповідні економіко-математичні методи та моделі для вирішення фінансових задач.

ПР10. Ідентифікувати джерела та розуміти методологію визначення і методи отримання економічних даних, збирати та аналізувати необхідну фінансову інформацію, розраховувати показники, що характеризують стан фінансових систем.

ПР11. Володіти методичним інструментарієм здійснення контрольних функцій у сфері фінансів, банківської справи та страхування.

ПР13. Володіти загальнонауковими та спеціальними методами дослідження фінансових процесів.

ПР14. Вміти абстрактно мислити, застосовувати аналіз та синтез для виявлення ключових характеристик фінансових систем, а також особливостей поведінки їх суб'єктів.

ПР26. Застосовувати отримані теоретичні знання й практичні навички для прогнозування наслідків впливу ризиків у сфері фінансів, банківської справи, страхування і фондового ринку.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Фінансова безпека.

Тема 1. Фінансова безпека держави та її складові.

Фінансова безпека: суть та місце в системі економічної безпеки держави. Складові фінансової безпеки держави та їх загальна характеристика: бюджетна безпека, боргова безпека, банківська безпека, валютна безпека, грошово-

кредитна безпека, безпека фондового ринку, безпека страхового ринку. Загрози фінансовій безпеці держави в умовах глобалізації. Класифікація загроз фінансовій безпеці держави. Зовнішні загрози фінансовій безпеці держави. Внутрішні загрози фінансовій безпеці держави.

Тема 2. Регулювання фінансової безпеки держави.

Нормативно-правове забезпечення фінансової безпеки держави. Суб'єкти забезпечення фінансової безпеки держави. Механізм забезпечення фінансової безпеки держави. Об'єкти фінансової безпеки держави. Принципи забезпечення фінансової безпеки держави.

Тема 3. Фінансова безпека підприємства: сутність та методи оцінювання.

Фінансова безпека як складова економічної безпеки підприємства. Принципи організації фінансової безпеки підприємства. Критерії та методи оцінювання фінансової безпеки підприємства: індикаторний; ресурсно-функціональний; метод золотого правила фінансування; метод бального оцінювання. Взаємозалежність фінансової безпеки держави та підприємства.

Тема 4. Механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства.

Система пріоритетних інтересів підприємства як основа механізму забезпечення його фінансової безпеки. Класифікація фінансових інтересів підприємства за різними критеріями. Структура механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства. Бенчмаркінг як інструмент забезпечення фінансової безпеки підприємства.

Тема 5. Управління фінансовою безпекою підприємства.

Фінансова нестабільність підприємств як головна загроза їх фінансовій безпеці. Етапи управління фінансовою безпекою підприємства. Формування механізму управління фінансовою безпекою підприємства. Модель формування стратегії фінансової безпеки підприємства. Система забезпечення управління фінансовою безпекою підприємства.

Змістовий модуль 2. Оцінка фінансових ризиків.

Тема 6. Фінансовий ризик як економічна категорія.

Економічна сутність фінансового ризику. Основні характеристики фінансового ризику як об'єкта фінансового управління. Класифікація фінансових ризиків: за видами суб'єктів економіки, на які впливають фінансові ризики; залежно від масштабу об'єкта впливу ризику; за видами фінансових відносин; за видами наслідків (об'єктом прояву); залежно від ключових фінансових характеристик, які підпадають під вплив ризиків; за сукупністю досліджуваних інструментів; за джерелами виникнення; за характером прояву в

часі; за рівнем ймовірності реалізації; за рівнем можливих фінансових втрат; за можливістю передбачення; за можливістю страхування; залежно від сфери виникнення ризику.

Тема 7. Види фінансових ризиків суб'єктів господарювання.

Види фінансових ризиків підприємства: відсотковий ризик; валютний ризик; цінний ризик; інфляційний ризик; податковий ризик; ризик зниження фінансової стійкості; ризик неплатоспроможності; кредитний ризик; інвестиційний ризик; інноваційний ризик; депозитний ризик. Класифікація фінансових ризиків банківської установи: ризик формування ресурсної бази; ризик структури капіталу; кредитний ризик; ризик ліквідності; ризик неплатоспроможності; відсотковий ризик; ринковий ризик; валютний ризик. Фінансові ризики страхової компанії, їх склад: прийняті ризики та власні ризики.

Тема 8. Методи оцінки фінансових ризиків.

Класифікація методів оцінки фінансових ризиків. Загальні методи оцінки ризику. Спеціальні методи оцінки ризику. Якісні методи оцінки ризику. Кількісні методи оцінки ризику. Статистичний метод оцінки фінансових ризиків. Метод аналізу доцільності витрат. Аналітичний метод оцінки фінансових ризиків. Експертні методи оцінки фінансових ризиків.

Тема 9. Методи нейтралізації фінансових ризиків.

Внутрішні методи нейтралізації фінансових ризиків. Уникнення фінансових ризиків. Лімітування концентрації фінансових ризиків. Хеджування фінансових ризиків. Диверсифікація фінансових ризиків. Трансферт фінансових ризиків. Самострахування фінансових ризиків. Страхування як зовнішній метод нейтралізації фінансових ризиків.

Тема 10. Управління фінансовими ризиками.

Основні підходи і принципи управління фінансовими ризиками. Методи управління фінансовими ризиками. Етапи управління фінансовими ризиками. Суб'єкти управління фінансовими ризиками та їх функції. Міжнародні фінансові організації у сфері управління фінансовими ризиками. Міжнародна координація діяльності, спрямована на управління фінансовими ризиками в умовах кризи. Управління кредитним ризиком. Управління валютним ризиком. Управління процентним ризиком. Управління ринковим ризиком.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви тем навчальної дисципліни	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі				с.р.	усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд			л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1. Фінансова безпека.												
Тема 1. Фінансова безпека держави та її складові.	12	2	2	-	-	8	12	0,5	0,5	-	-	11
Тема 2. Регулювання фінансової безпеки держави.	13	4	2	-	-	7	12,5	0,5	-	-	-	12
Тема 3. Фінансова безпека підприємства: сутність та методи оцінювання.	14	4	2	-	-	8	12	0,5	0,5	-	-	11
Тема 4. Механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства.	11	2	1	-	-	8	11,5	0,5	-	-	-	11
Тема 5. Управління фінансовою безпекою підприємства.	11	2	1	-	-	8	12	-	-	-	-	12
Змістовий модуль 2. Оцінка фінансових ризиків												
Тема 6. Фінансовий ризик як економічна категорія.	13	4	1	-	-	8	12	0,5	0,5	-	-	11
Тема 7. Види фінансових ризиків суб'єктів господарювання.	11	2	1			8	12,5	0,5	-			12
Тема 8. Методи оцінки фінансових ризиків.	11	2	1	-	-	8	12	0,5	0,5	-	-	11
Тема 9. Методи нейтралізації фінансових ризиків.	11	2	1	-	-	8	12	-	-	-	-	12
Тема 10. Управління фінансовими ризиками.	13	4	2	-	-	7	11,5	0,5	-	-	-	11
Усього годин	120	28	14	-	-	78	120	4	2	-	-	114

5. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна форма	заочна форма
Змістовий модуль 1. Фінансова безпека			
1	Тема 1. Фінансова безпека держави та її складові.	2	0,5
2	Тема 2. Регулювання фінансової безпеки держави.	2	-
3	Тема 3. Фінансова безпека підприємства: сутність та методи оцінювання.	2	0,5
4	Тема 4. Механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства.	1	-
5	Тема 5. Управління фінансовою безпекою підприємства.	1	-
Змістовий модуль 2. Оцінка фінансових ризиків			
6	Тема 6. Фінансовий ризик як економічна категорія.	1	0,5
7	Тема 7. Види фінансових ризиків суб'єктів господарювання.	1	-
8	Тема 8. Методи оцінки фінансових ризиків.	1	0,5
9	Тема 9. Методи нейтралізації фінансових ризиків.	1	-
10	Тема 10. Управління фінансовими ризиками.	2	-
	Разом	14	2

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна форма	заочна форма
Змістовий модуль 1. Фінансова безпека			
1	Тема 1. Фінансова безпека держави та її складові.	8	11
2	Тема 2. Регулювання фінансової безпеки держави.	7	12
3	Тема 3. Фінансова безпека підприємства: сутність та методи оцінювання.	8	11
4	Тема 4. Механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства.	8	11
5	Тема 5. Управління фінансовою безпекою підприємства.	8	12
Змістовий модуль 2. Оцінка фінансових ризиків			
6	Тема 6. Фінансовий ризик як економічна категорія.	8	11
7	Тема 7. Види фінансових ризиків суб'єктів господарювання.	8	12
8	Тема 8. Методи оцінки фінансових ризиків.	8	11
9	Тема 9. Методи нейтралізації фінансових ризиків.	8	12
10	Тема 10. Управління фінансовими ризиками.	7	11
	Разом	78	114

7. Індивідуальні завдання

При вивченні дисципліни «Фінансова безпека і ризики» здобувачам пропонується виконувати наступні індивідуальні завдання:

- розв'язування кейсів, ситуаційних завдань з теми;
- проведення аналітичного (критичного) огляду літературних джерел та наукових статей за тематикою дисципліни;
- виконання творчих завдань (складення кросворду, ребусу, фінансової гри за тематикою дисципліни).

Теми індивідуальних завдань:

1. Фінансова безпека держави та її місце у економічній безпеці.
2. Фінансова безпека держави та її головні компоненти.
3. Механізм забезпечення фінансової безпеки держави та його компоненти.
4. Суб'єкти забезпечення фінансової безпеки держави.
5. Фактори впливу на рівень фінансової безпеки підприємства.
6. Фінансова безпека як складова економічної безпеки підприємства.
7. Структура та склад механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства.
8. Інструменти забезпечення фінансової безпеки підприємства.
9. Стратегія фінансової безпеки підприємства.
10. Система забезпечення управління фінансовою безпекою підприємства.
11. Сутність та види фінансових ризиків.
12. Види фінансових ризиків та особливості їх прояву.
13. Особливості фінансових ризиків підприємства.
14. Види фінансових ризиків банку.
15. Фінансові ризики страхової компанії.
16. Шляхи зниження фінансового ризику підприємства.
17. Кредитні ризики, методи їх вимірювання.
18. Валютні ризики, їх прогнозування та оцінка.
19. Ризик-менеджмент як система управління фінансовим ризиком.
20. Управління фінансовими ризиками підприємства.

8. Методи навчання

При викладанні навчальної дисципліни «Фінансова безпека і ризики» використовуються наступні методи:

- словесні (лекції, бесіди);

- наочні, під час лекцій (інформаційних, аналітичних, проблемних) та практичних занять, в тому числі з використанням мультимедійного забезпечення;
- практичні, під час виконання практичних робіт, задач, вправ;
- інтерактивні методи навчання під час проведення опитування, аналізу практичних ситуацій, дискусії;
- інноваційні, зокрема проєктно-дослідницький метод; інтегровані методи. Застосовуються наступні інформаційно-комунікаційні технології та діджитал-інструменти: цифрові інструменти Google, програмні продукти від Microsoft; програмне забезпечення для проведення різних видів робіт: Kahoot, Mentimeter, Crello, Trello, Canva, M.E.doc.;
- методи дистанційного навчання за допомогою платформ: Moodle та Zoom.

9. Критерії та засоби оцінювання

Види контролю: поточний, підсумковий.

Методи контролю: спостереження за навчальною діяльністю здобувачів, усне опитування, тестовий контроль.

Форма підсумкового контролю: залік.

Протягом семестру здобувач може отримати максимум 100 балів, в тому числі за перший рубіжний контроль – 50 балів, за другий рубіжний контроль – 50 балів.

По поточному контролю здобувач має можливість отримати бали за активність на лекційних та практичних заняттях, виявлення рівня підготовки здобувачів із зазначеної теми під час опитування, участі в лекційних дискусіях, тестування, підготовки доповіді-презентації та індивідуальних завдань.

Результати навчання, набуті шляхом неформальної, інформальної освіти зараховуються відповідно до Положення про порядок визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти в Центральноукраїнському національному технічному університеті.

Кількість балів, одержана здобувачем вищої освіти протягом семестру, та кількість балів за виконання підсумкової залікової роботи додається і разом складає оцінку знань здобувача вищої освіти з навчальної дисципліни за 100-бальною шкалою та дворівневою шкалою («зараховано», «не зараховано») та шкалою ЄКТС результатів навчання.

Для переводу підсумкової оцінки за вивчення навчальної дисципліни, вираженої у балах, у залікову оцінку за національною шкалою та в залікову оцінку за шкалою ЄКТС використовується шкала.

Шкала оцінювання: ЄКТС, національна та ЦНТУ

Оцінка за шкалою ЄКТС	Визначення	Оцінка	
		За національною системою (залік)	За системою ЦНТУ
A	ВІДМІННО - відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок	Зараховано	90-100
B	ДУЖЕ ДОБРЕ - вище середнього рівня з кількома помилками	Зараховано	82-89
C	ДОБРЕ - в загальному правильна робота з певною кількістю грубих помилок		74-81
D	ЗАДОВІЛЬНО - непогано, але зі значною кількістю недоліків	Зараховано	64-73
E	ДОСТАТНЬО - виконання задовольняє мінімальні критерії		60-63
FX	НЕЗАДОВІЛЬНО - потрібно попрацювати перед тим, як перескласти	Незараховано	35-59
F	НЕЗАДОВІЛЬНО - необхідна серйозна подальша робота		1-34

10. Рекомендовані джерела інформації:

Основні:

1. Азаренкова Г. М. Аналіз моделювання і управління ризиком (в схемах та прикладах) : навч. посіб. Львів : Новий Світ-2000", 2023. 240 с.
2. Давиденко Н. М., Мрачковська Н. К. Фінансова безпека держави: навч. посіб. Київ: Редакційно – видавничий відділ НУБіП України, 2020. 332 с.
3. Давиденко Н. М., Олійник Л. А. Антикризове фінансове управління та фінансова безпека підприємств: навч. посібник. К.: ЦП «Компринт», 2022. 370 с.
4. Крупка М. І., Яструбецька Л. С. Фінансова безпека суб'єктів господарювання : підручник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2018. 320 с.
5. Кузенко Т. Б., Сабліна Н. В. Фінансова безпека підприємства : навч. посіб. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. 123 с.
6. Лактіонова О. А. Управління фінансовими ризиками: навч. посіб. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2020. 256 с.
7. Марченко О. М., Пушак Я. Я., Ревак І. О. Фінансова безпека держави : навч. посіб. Львів, 2020. 356 с.
8. Сулим М. В., Пенцак О. С., Можировська З. Г. Економічний ризик та методи його вимірювання: навч. посіб. Львів: Новий Світ-2000", 2023. 246 с.
9. Фінансові ризики суб'єктів господарювання: навч. посіб. / О. В. Кнейслер, Т. В. Письменна, В. В. Костецький, Н. П. Лубкей; за ред. д-ра екон. наук, професора Кнейслер О. В. Тернопіль : Осадца Ю. В., 2017. 138 с.

10. Шклярчук С. Г. Управління фінансовими ризиками: навч. посіб. Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2019. 494 с.

Додаткові:

1. Бюджетно-податкова безпека: навч. посіб. / за ред. Г. В. Миськів. Львів: ЛьвДУВС, 2021. 276 с.
2. Виклюк М. І., Мірошник Р. О., Майор О. В. Фінансові ризики: економічна природа та класифікація різновидів. *Економіка і управління*. 2020. № 1. С. 100-106. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econupr_2020_1_15.
3. Гадзевич О. І. Основи економічного аналізу і діагностики фінансово-господарської діяльності підприємств: навч. посіб. Київ : Кондор, 2021. 180 с.
4. Гринчишин Я. М., Тимошечкін О. Я. Фінансові ризики підприємства: сутність, класифікація та основи управління. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука"*. 2019. № 15(2). С. 13-18. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2019_15\(2\)_4](http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2019_15(2)_4).
5. Даниленко А. І. Фінансові ризики: їх сутність та оцінювання на підприємствах України. *Фінанси України*. 2020. № 3. С. 7-22. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2020_3_3.
6. Економічна безпека держави: навчально-методичний посібник / Живко З. Б., Черевко О. В., Копитко М. І., Зачосова Н. В., Живко М. О., Середа В. В., Занора В. О., Бієвець А. В.; за ред. Живко З. Б. Черкаси : видавець Чабаненко Ю. А., 2019. 240 с.
7. Економічна безпека суб'єктів підприємництва: підручник / З. С. Варналій, Т. Г. Васильців, О. І. Іляш та ін.; за ред. З. С. Варналія. Чернівці: Технодрук, 2020. 458 с.
8. Кривов'язюк І. В. Антикризове управління підприємством: навч. посіб. Київ : Кондор, 2021. 366 с.

Законодавчі та нормативні документи:

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР: (ред. від 30.09.2016). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Про затвердження методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text>.
3. Про Раду національної безпеки і оборони України: Закон України від 05.03.1998 р. № 183/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183/98-вр#Text>
4. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#n355>

5. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року "Про Стратегію національної безпеки України": Указ Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#n2>

Інформаційні ресурси (офіційні сайти):

1. Міністерство фінансів України : [сайт]. URL: <https://mof.gov.ua/uk>
2. Міністерство економіки України : [сайт]. URL: <https://me.gov.ua/?lang=uk-UA>
3. Державна служба статистики України : [сайт]. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
4. Офіційний портал Верховної Ради України : [сайт]. URL: <https://www.rada.gov.ua/>
5. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського: [сайт]. URL: [http:// www.nbuv.gov.ua](http://www.nbuv.gov.ua)
6. Державна науково-технічна бібліотека України: [сайт]. URL: [http:// www.gntb.gov.ua](http://www.gntb.gov.ua)
7. Обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д. І. Чижевського: [сайт]. URL: <http://library.kr.ua>